

Zantjen en andere z-woorden

Jan COPPENS

zwadden los hangen. *Zan klieëren zwadden* oeë za lauf. **zwānzjelen** ['zwā:zəlɪn] zich wankelend voortbewegen. *A zwānzjeldege 't stroeët over va zatteghaud.*

zwānzjer ['zwā:zər] **zwānzjer** ['zwā:zər] grapjas, iemand die zwanst.

zwarten 1. neger. 2. collaborateur tijdens de tweede wereldoorlog
zwazje: kroegloper
zwazje: zwier

Op de zwazje goeën op de zwier gaan.

zwieët zweet

Luij/lau zwieët es rap gerieëd wanneer men het heeft over iemand die alles behalve graag werkt.

zuijgen ['zæ:ɣən] **zaugen** ['zɑ:ɣən] zuigen.

Ajen hévet va nie vaere gezogen het is erfelijk

zwèlgsken slok, teug, een weinig: koffie, water of melk. *Vûr mau nog e zwelgsken káffee.*

zweire ['zwe:ɪrə] zweer, puist.

zwèrùzje [zwɛ'rœ:zə] verzwering, zweer

zwieëpe zweep.

zwiepkén zweepje; wilgentak, ontdaan van bladeren en gebruikt als zweep.

zwiepselkoddeken kwikstaartje

zwiesjken¹ cigarillo, fijne sigaar.

Giesbaargen was de stad van de sigarren en de zwiesjkiesj.

zwiesjken² (ww): water

uitzwieren. *De saloeë zwiesjken 'het water met een keukenhanddoek uit de gewassen sla zwieren'.*

zwoëlom ['zwoəlɔm] zwaluw.

zwonk 1. zwengel. *Wer es den tuijd damme mè ne zwong onzen otto in gank moesten droeëjen?* 2. houten handboormachine, zwikboor.

zwozze 1. ongezouten stuk spek, met de huid er nog aan. 2. zwoerd 3. taaie zenuw in stuk vlees. 4. vagina.

Met dank aan: Emiel Collijns, Jan Coppens, Willy Van Der Maelen, Johnny De Nie, Albert De Taeye, Paul De Backer, Leon de Couvreur, Marcel Van Der Capellen, Lucien van Den Herreweghe, Elie De Mol, Marc Van Trimpont, Herman François.

Naast *billeken* en *paaken* kent het Geraardsbergs nog een andere benaming voor een 'prentje', namelijk *zantjen*. Dat blijkt uit F. van Coetsems *Dialect van Geraardsbergen*. Met prentje bedoelen we specifiek heiligenprentje of bidprentje. *Zantjen* is het verkleinwoord van het Middelnederlandse *san(c)t*, *zant*. Daarin kan je het Latijnse *sanctus* 'heilig' herkennen. Het woordje is niet typisch Giesbaargs want het kent een ruime verspreiding in Oost- en West-Vlaanderen.

Als je wil varen op zee, heb je een instrument nodig om je koers te bepalen, dat was eeuwenlang het kompas, een magneet. Zeemannen hadden het vroeger over een 'zeilsteen'. Een magneet richt zich naar de aardpolen, bijvoorbeeld naar het noorden en de scheepvaart gebeurde eeuwenlang met zeilschepen. Een zeilsteen is dus een hulp bij het zeilen. Later werd de betekenis 'steen waarmee zeelieden hun koers bepalen' uitgebreid tot kompas en magneet.

Het dialectwoord 'zijeken', uitgesproken als *zuijken* of *zaujken*, verdwijnt eveneens uit de Geraardsbergse woordenschat. Dat is het verkleinwoord van het dialectwoord 'zije', wat 'zeef' betekent, en gaat terug op het Middelnederlandse *sië*. Het is ook verwant met het Duits *seihe*. *Sië* is afgeleid van het Middelnederlandse werkwoord *siën* 'zeven, filteren' en gaat terug op het Oudnederlands *sigan* met dezelfde betekenis. Ook het Nederlandse werkwoord 'zijgen' is hiervan afgeleid. Zijgen betekent 'een vloeistof zuiveren door filtreren'.

Zjatte ontleenden we van onze Franstalige landgenoten. *Une Jatte* is eigenlijk een kom of kommetje zonder oren. Omdat men vroeger koffie uit een kom dronk, gebeurde

er geleidelijk een betekenisverschuiving van kommetje tot kopje. We hebben het nu nog steeds over een *zjatte kaffee*.

Zjiëm 'zeem, honing' en *zjiël* 'zeel, touw' zijn verwante woorden. Een honingraat en een touw deden de mensen denken aan iets dat geweven is.

Ne zjeef is een aanhanger van de katholieke partij. De naam werd al het eerst opgetekend in 1837 volgens het *Zuid-Oost-Vlaams Etymologische Woordenboek* van Debrabandere. Eigenlijk is het een verkorting van het Franse *Joseph*. De naam verwijst naar de Gentse *Sint-Jozefskring*. Maar ook Geraardsbergen kende zijn *Sint-Jozefskring* (*Tsjeven*) lezen we bij Louis Bert in *Rond den Heerd* van 1887. Het Gents *Tsoozep*, *Tseppe* of *Tseef* zijn vervormingen van Jozef. Terwijl in andere regio's *djeef*, *tjeef* of *tseef* wordt gehoord, heeft het Geraardsbergs een *zj* als beginklank, zoals in *Jef* en *Jean*, dus *zjeef*. Oorspronkelijk was het een scheldnaam, maar *zjeef* lijkt de jongste tijd iets 'salonfähiger' te worden.

Iedere Giesbaargeneir kent zeker en vast *De Zak*, de huidige Zakkaai. Sommigen denken aan een kaai waar de zakdragers de lading losten van de boten. Eigenlijk heeft *zak* hier een heel ander betekenis. Een *zak* was in de middeleeuwen een slop of doodlopende (blinde) straat. In het Frans zegt men *cul-de-sac*. De *Zak* werd in Geraardsbergen zo genoemd omdat het straatje doodliep op de *vest*, dat is de stadsomwalling op de grens met Nederboelare. Het wegje dat langs de *vest* van de Boelarepoort tot de *Zak* liep, was het *Zakstrùtsjen* 'Zakstraatje', de huidige Kloostermeersstraat.

jan@giesbaargs.be